

16. YÜZYILA AİT YEDİ ŞEHRENGİZDE ÇİÇEKLERİN KULLANIMI*

Aygül KURT **

Öz: Şehrengiz, bir şehrin güzelliklerinin ve güzellerinin tanıtıldığı eserdir. Şehrengizdeki güzeller, güzellik özellikleriyle birlikte tanıtılır. Bu sebeple güzellerin tanıtımında kendi başına da bir güzellik olan çiçekler kullanılır. Çiçek; zarıflığın, narinliğin ve güzelliğin simgesidir. Çiçekler; şeklinden, renginden ve kokusundan dolayı beyitlere güzellik unsuru olarak konu olmuştur. Çalışmada, şehrengizlerin estetik dünyasında güzellerin tasvir ve tanıtımında çiçeklerin kullanımının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Şehrengizlerin Türk edebiyatında yaygınlık kazandığı 16. yüzyıla ait yedi önemli şehrengiz belirlenerek çalışmanın kapsamı bu eserlerle sınırlandırılmıştır. Araştırmada “Şehrengiz ve çiçek arasında nasıl bir ilişki vardır?” “Klasik Türk edebiyatında önemli bir yeri olan çiçekler şehrengizlerde hangi yönleriyle ele alınmıştır?” gibi soruların cevabı aranmıştır. İncelenen yedi şehrengizde çiçekler, tarama yöntemi kullanılarak belirlenmiş, kullanım alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Araştırma evrenini oluşturan eserlerde, güzellerin kendilerinin ya da her bir uzvunun ayrı bir çiçeğe konu olduğu görülür. Çiçekler; yüz, saç, ten başta olmak üzere insana ait güzellik unsurları çerçevesinde şiire konu olmuştur. Çiçeklerden en çok gül, lâle, sümbül, yasemin, gonca şehrengizlerde ön plana çıkar. Şehrengiz geleneğinde çiçekler birbirinin tamamlayıcısı olmuştur. Şehrengizlerde bir beyitte bile olsa mutlaka gül ile sümbül birlikte kullanılmıştır. Bu iki çiçeğin kullanıldığı beyitlerde genellikle gül yüz, sümbül ise saçtır. Çiçekler şehrengizlerde sadece güzellerin tasvirinde kullanılmamıştır. Âşıkların tavsifinde; söz konusu edilen şehre ait kale, cami, bahçe gibi çeşitli mekânların tanıtımında, aynı zamanda şehrengizlerin münâcât, hasb-i hâl, sebab-i te'lîf, hâtıme, duâ gibi bölümlerinde de çiçekler sıklıkla kullanılmıştır. Sonuç olarak şehrengiz geleneği içerisinde çiçeklerin yoğun bir kullanım alanına sahip olduğu görülmüştür. Bu sebeple çiçeklerle bütünleşmiş bir özellik gösteren şehrengizlerde çiçek estetiğinin bu geleneği besleyen önemli bir kaynak olduğunu söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, Şehrengiz, Çiçekler, Güzeller, Şehirler.

THE USE OF FLOWERS IN SEVEN ŞEHRENGİZS OF THE 16TH CENTURY

Abstract: Şehrengiz is a work that the beauties and beauties of a city are introduced. Beauties in şehrengiz is presented with their beauty features. For this reason, flowers, which are a beauty in themselves, are used in the presentation of beauties. Flower is the symbols of elegance, delicacy and beautifulness. Flowers have been the subject of couplets as an element of beauty due to their shape, color and smell. In this study, it is aimed to reveal the use of flowers in the description and presentation of the beautiful in the aesthetic world of the şehrengiz. The scope of the study was limited to these works by determining seven important şehrengizs belonging to the 16th century, when shehrengizs became widespread in Turkish literature. In this research, answers were sought such as “What is the relationship between şehrengiz and flower?”, “Which aspects of flowers, which have an important place in classical Turkish literature, are dealt with in şehrengizs?”. Flowers in the examined seven şehrengizs were determined using the scanning method and classified according to their usage areas. By the works in the population of the study, it is seen that the beauties themselves or each of their limbs are the subject of a various flowers. Flowers; it has been the subject of poetry within the framework of human beauty elements, especially face, hair and skin. Rose, tulip, hyacinth, jasmine and rosebud are the most prominent flowers in şehrengizs. In the şehrengiz tradition, flowers have been complementary to each other. In şehrengizs, rose and hyacinth are used together, even in a couplet. In couplets where these two flowers

* Bu makale, 10-12 Nisan 2020 tarihlerinde online olarak gerçekleştirilen Econdor 2020 II. Uluslararası İktisat, İşletme ve Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş şeklidir

** Bartın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, ORCID ID: 0000-0003-1024-2460, aygulkurt1960@gmail.com.

are used, rose is usually the face and hyacinth is the hair. Not only are flowers used to describe the beauties of people, but also for the presentation of such places in the mentioned cities like castles, mosques and gardens. Flowers are also frequently used in parts of şehrengizs such as münâcât, hasb-i hâl, sebeb-i te'lîf, hâtîme, duâ. As a result, it has been seen that flowers have an prevalent usage

Keywords: : Classical Turkish Literature, Şehrengiz, Flowers, Beauties, Cities.

Giriş

Şehrengiz sözcüğünün sözlüklerdeki anlamıyla edebî terim olarak kullanımı farklılık göstermektedir. Şehrengiz sözcüğü sözlüklerde genel olarak “şehir karıştıran” ifadesi ile karşılık bulmaktadır. Edebî bir terim olarak şehrengiz, şehrin güzellerini ve güzelliklerini anlatan bir eserdir. Şehrengizlerde genellikle erkek güzellerin ön plana çıkarıldığı görülür. Sayısı çok az olsa da kadın güzellerin övüldüğü şehrengizler de vardır. Güzel denildiğinde gençler daha çok ön plana çıkmaktadır. Şairler de şehrengizlerini oluştururken bu hususa dikkat etmişlerdir. Şehrengizlerdeki güzellerin çoğunu şairin tanıdığı, gördüğü, bildiği genç erkekler oluşturmaktadır. Şehrengizler sadece bir güzelin övüldüğü eserler değildir. Farklı meslek gruplarından birden fazla güzel, şehrengiz içerisinde konumlandırılmaktadır. Güzellerin övüldüğü beyit sayısı en az 2, en fazla 8 beyit olmaktadır. Beyit sayısının 2-8 arasında değiştiğini söylemek mümkündür. Türk edebiyatı tarihi incelendiğinde en eski şehrengiz örneklerinin 16. yüzyılda olduğu görülmektedir:

Türk edebiyatında şehrengizlerin ilk örneklerini 16. yüzyılda Mesihî ve Zâtî vermiştir. 16. yüzyıldan önce de şehrengizlerin yazıldığı bilinmektedir. Ancak onlara dair elimizde herhangi bir örnek bulunmamaktadır. Bu türün çok kısa bir sürede pek çok örneği verilmiştir. Şairler tarafından çok sevilmiştir. Hatta bazı şairlerin iki tane şehrengizi vardır. Taşlıcalı Yahya Bey ve Defterdâr-zâde Ahmed Cemâlî iki şehrengiz yazan şairlere örnektir (Gök, 2015, 1110).

Şairler şehrengizlerde sadece şehrin güzellerini övmemişlerdir. Aynı zamanda şehirleri de övmüşlerdir. Şehirlerin güzelliklerini tanıtmışlardır. Şehirlerin kalelerini, camilerini, bahçelerini daha birçok yerini tanıtmışlardır. Türk edebiyatında en fazla şehrengizin yazıldığı yüzyıl 16. yüzyılken en fazla kullanılan nazım şekli ise mesnevi nazım şeklidir. Mesnevilerde bulunan münâcât, na't, sebeb-i te'lîf, esas konu ve duâ bölümü şehrengizlerde de bulunmaktadır. Bu çalışmada 16. yüzyıl şehrengizlerinden yedi tanesi seçilmiş ve bu şehrengizlerin içerisindeki

çiçekler incelenmiştir. İncelenen şehrengizlerin de mesnevi nazım şekliyle yazıldığı görülmektedir. Bu çalışmada şehrengizlerin estetik dünyasında çiçeklerin; güzellerin tasvirinde, tanıtımında kullanılmasının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle, incelenen 16. yüzyıl şehrengizlerinin tanıtımına yer verilmiş, ardından çiçeklerin güzellerin övgüsünde, tanıtımında, tasvirinde kullanım yerleri açıklanmış, güzellerin övgüsü dışında kullanımı üzerinde durulmuştur. Güzellerin tanıtımında çiçeklerin kullanımı ortaya koyulurken çiçekler ile sıfatlar arasında bir ilişki kurulmuştur.

1. 16. Yüzyıl Şehrengizlerinin Kısa Tanıtımı

Bu çalışma için 16. yüzyılda kaleme alınmış farklı şairlere ait yedi şehrengiz seçilmiştir. Bunlar; Beyânî'nin *Sinop Şehrengizi*, Fakîrî'nin *İstanbul Şehrengizi*, Azîzî'nin *İstanbul Şehrengizi*, Kâtib Davud'un *İstanbul ve Vize Şehrengizi*, Hayretî'nin *Belgrad Şehrengizi*, Hâdî'nin *Serây Şehrengizi*, Usûlî'nin *Yenice Şehrengizi*'dir.

Beyânî'nin Sinop Şehrengizi: Beyânî, Sinop Şehrengizi'nde Sinop şehrinin güzelliklerini ve güzellerini anlatmaktadır. Sinop şehrengizi aruzun mefâ'îlün/mefâ'îlün/ fe'ûlün kalıbıyla mesnevi şeklinde yazılmıştır. 227 beyitten oluşmaktadır. Sinop şehrindeki kadın güzeller övülmektedir. Şehrengizin ilk bölümü "Münâcât" başlığını taşır. Bu bölüm toplamda 36 beyittir. Bu bölüm için tevhid özelliği taşıyor demek mümkündür. Çünkü Allah'ın sıfatlarının zikredildiği görülmektedir. Bir sonraki bölüm ise Tazarru'at adını taşımaktadır. Bu bölüm ise 20 beyittir. Bu bölümde şair, ibadetlerini yapmadığı için Allah'tan affını istemektedir. Sıfat-ı Şeb ve Sebeb-i Nazm-ı Şehr-engîz bölümü eserin yazılma sebebinin ortaya koyulduğu sebep-i te'lîftir. Şair bu bölümden sonra ilk olarak şehrin güzelliklerini övmeyi tercih etmiş, ardından cami, kale, bahçe ve şehrin güzellerini anlatmaya başlamıştır.

Fakîrî'nin İstanbul Şehrengizi: 16. yüzyıl özellikleri gösteren bir şehrengizdir. Bu şehrengiz de mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Eser 278 beyitten oluşmaktadır. Ancak 259 beyti Fakîrî'ye aittir. 260-278. beyitler Mesîhî'nin *Edirne Şehrengizi*'ne aittir. Mefâ'îlün/mefâ'îlün/ fe'ûlün kalıbı ile yazılmıştır. Eserde şehrengizlerde daha çok tercih edildiği şekliyle erkek güzeller övülmektedir. Eser farklı bölümlerden oluşmaktadır. İlk bölüm "Münâcât" başlığını taşır ancak bu bölüm münâcât özelliğinden farklı bir şekilde ön plana çıkmaktadır. Şair, Allah'a karşı vazifelerini yerine getirmediği, dünyevi güzelliklere yöneldiği için üzülmemektedir. Der-Medh-i Pâdşâh bölümü Kanuni Sultan Süleyman'ın anlatıldığı, övüldüğü bir bölümdür. Bu

bölümün sonuna doğru son 13 beyitte padişah övgüsünün yerini Allah övgüsünün aldığı görülmektedir. Üçüncü bölümü Mahbûb-ı Fakîr'dir. Bu bölümde 61-69. beyitlerde Hz. Muhammed'in övüldüğü görülmektedir. Ardından bahar tasviri yapılır. Dördüncü bölüm "Der-Medh-i Kostantiniyye" ismini taşımaktadır. Bu başlıktan sonra şehrin güzellerinin övgüsü başlamaktadır.

Azîzî'nin İstanbul Şehrengizi: Bu şehrengiz 16. yüzyılda mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Toplamda 224 beyittir. Şehrengizin kalıbı mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ fe'ûlün kalıbıdır. Bu şehrengizi diğer şehrengizlerden ayıran önemli bir husus vardır: Bu şehrengizde erkek güzeller değil kadın güzeller övülmektedir:

Eserin ilk on beyitlik başlangıç bölümünde şair kendisine seslenerek, İstanbul'un ünlü güzel kadınlarını anlatan bir eser yazması gerektiğini dile getirir. *Sıfat-ı Şeb-i Pür-Kevkeb* başlıklı beş beyitlik bölümde, dul bir kadına benzeten feleğin, damada benzeten dünyaya gelin olmaya hazırlandığı gecenin tasviri yapılmıştır. *Sıfat-ı Rûz-ı Pîrûz* başlığı altında ise, seher vakti güneşin doğuşuyla gecenin karanlığının son buluşu anlatılmıştır (Çetinkaya, 2014, 235).

Eserin bir diğer bölümü de sebeb-i te'lîf bölümüdür. Burada şair, eseri neden yazdığını anlatmıştır. Devamında ise kadın güzellerin övgüsüne geçilir. Toplamda elli kadın güzel övülür. Sonrasında Hâtîme-i Rengîn-nâme adlı bölüm gelmektedir. Bu bölümde şair, güzellerin güzelliklerinin daim olması için duâ eder.

Kâtîb Davud'un İstanbul ve Vize Şehrengizi: Kâtîb Davud'un İstanbul ve Vize Şehrengizi'nde İstanbul ve Vize şehirlerinin güzelleri ve güzellikleri tanıtılmaktadır. Eser mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Müstakil bir eserdir. Eser toplamda 682 beyittir. 238. beyte kadar İstanbul şehri ve güzelleri anlatılır. Buradan sonra ise Vize şehrinin güzellikleri ve güzelleri anlatılır. Eserde mesnevi ve gazel şekli ile yazılmış beyitler vardır. Dolayısıyla da farklı vezinler kullanılmıştır. Şehrengizin baş tarafı eksiktir. Şair İstanbul'da Ayasofya ve Galata çevrelerini tasvir etmiştir.

Eserin muhtevası şu şekildedir: eserin merkezinde Mustafa Bey vardır. Şair onunla Ramazan ayında Yeni Cami'de karşılaşmıştır. Kıldıkları teravih namazlarından sonra bir arkadaşıyla Çorlu ve Vize'ye gelmeleri anlatılmıştır. Vize ve çevresi güzelleriyle tasvir edilmiş, ardından şair Çorlu'ya giderek Mustafa Bey ile orada görüşmüş ve İstanbul'a dönmüştür (Kaya, 2015, 641).

Hayretî'nin Belgrad Şehrengizi: Hayretî'nin *Belgrad Şehrengizi*, 261 beyittir. Müstakil bir şekilde oluşturulmuş bir eserdir. Şehrengizin ilk bölümü diğer şehrengizlerde olduğu gibi Münâcât bölümü ile başlamaktadır. Münâcât bölümü diğer şehrengizlerde farklı şekilde konumlandırılırken bu şehrengizde münâcât kuralına uygun olarak Allah'a yakarış vardır. Bu

şehrengizi diğer şehrengizlerden ayıran önemli bir diğer özellik ise şehrin güzelliklerini anlatmamasıdır. Eserde şehre ait cami, kale, çeşme vb. mekân ve yapılardan söz edilmemiştir.

Hâdî'nin Serây Şehrengizi: Hâdî'nin *Serây Şehrengizi*, 484 beyitten oluşur. Çoğu şehrengize göre beyit sayısı oldukça fazladır. Eser mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Eserin vezni mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ fâ'ûlündür. Eserde erkek güzeller tanıtılmıştır. Müstakil bir eserdir. Bu şehrengizde hem şehrin güzelleri hem de şehrin güzellikleri tanıtılmış ve övülmüştür. Şehrengizin sonunda duâ bölümü bulunmaktadır. Şair, bu bölümde güzellerin güzelliklerinin daim olmasını istemektedir.

Usûlî'nin Yenice Şehrengizi: *Usûlî Dîvânı*'nın sonunda bulunur. Toplamda 191 beyitten oluşmaktadır. Münâcât bölümü ile başlamaktadır. Usûlî *Yenice Şehrengizi*'nde Münâcât bölümünden sonra beyleri, esnafı tanıtır. Sonrasında girizgâh ile güzelleri tanıtır. Sonrasında ise Hâtîme bölümü vardır. Hâtîme bölümü toplamda 9 beyittir. Eserde erkek güzeller övülür. Eser müstakil bir eserdir.

2. Şehrengizlerde Çiçeklerin Kullanılması

Çiçek, geçmişten günümüze her alanda karşımıza çıkmıştır. Kimi zaman narinliğin, zarafetin kimi zaman sevginin kimi zaman ise güzelin, güzelliğin simgesi olmuştur. Çiçek denildiğinde akla gelen ilk çiçek güldür. Gül, çok eski zamandan beri ön planda olan bir çiçektir çünkü Hz. Muhammed'i anlatır; onun kokusu gül kokusudur. Gül, Hz. Muhammed'in simgesi olmuştur. Türk kültüründe çiçek farklı farklı anlamlar ifade etmiştir. Osmanlı Devleti zamanında bir evin balkonunda ya da penceresinde yer alan sarı çiçeğin anlamı, "Bu evde bir hasta var", kırmızı çiçeğin anlamı ise "Bu evde genç bir kız var" şeklindedir. Çiçek hasta ziyaretinin, tebriklerin, evlilik törenlerinin baş tacı olmuştur. Her alanda olduğu gibi klasik Türk edebiyatında da çiçeklere büyük önem atfedilmiştir. Klasik Türk edebiyatında çiçek özellikle sevgili ile karşılık bulmuştur. Âşıklar, sevgililerini anlatırken çiçekleri kullanmışlardır. Her bir çiçek sevgilinin yani güzelin bir güzellik unsuru olmuştur. Gül genellikle güzelin yüzü ile kullanılırken sümbül, saç anlatan bir güzellik unsuru olmuştur. Gül ve sümbül birlikte kullanıldığında güzelin yüzüne dökülen saçları karşılamaktadır. Güzelin ağzı ise küçüklüğünden dolayı goncaya benzetilmiştir. Yasemin ise beyazlığı nedeniyle ten ile ilişkilendirilmiş, kimi zaman da sine olarak karşılık bulmuştur. Karanfil tane tane oluşundan dolayı güzelin yüzündeki benlerle ilişkilendirilmiştir. Çiçeklerin hepsinin güzelde bir karşılığı bulunmaktadır. Günümüzde güzel denildiğinde akıllara kadın güzeller gelmektedir. Çiçek denildiğinde ise kadın akıllara

gelmektedir. Geçmişimize, tarihimize bakıldığında bu durumun çok farklı olduğu dikkat çekmektedir. Çiçeklerin yoğun olarak kullanıldığı şehrengizlerdeki güzeller çoğunlukla erkek güzellerdir; çiçekler ise erkek güzellere ait güzellik unsurları olarak kullanılmaktadır. Şehrengizlerde çiçeklerin bir başka kullanım alanı ise şehrin güzelliklerinin tanıtımıdır. Bazen bir caminin, bazen bir kalenin, bazen de bir çeşmenin süsleyicisi çiçeklerdir. Çiçek, bazı şehrengizlerde gerçek mekânı olan bahçe ile de anlatılmıştır. Kimi zaman ise güzel için değil âşık için kullanıldığı görülmektedir.

2.1. Çiçeklerin Güzellerin Övgüsünde, Tasvirinde Kullanılması

Sümbül: Bahar mevsimini güzelliğiyle süsleyen, kokusuyla büyüleyen bir çiçektir. Farklı renkleri vardır ve çoğunlukla mor, pembe, sarı, kırmızı ve beyaz renklidir. Klasik Türk şiirinde en fazla kullanılan çiçeklerden biridir. Edebiyatımızda “perişan çiçek” şeklinde atfedilmektedir. Bunun sebebi sümbülün dağınık olmasıdır ve daha çok saça benzetilmiş olmasıdır. Saç da dağınıktır ve âşığı peşinden sürükler. Çoğu zaman beyitlerde sümbül tek başına karşımıza çıkmaz, gülle birlikte kullanılır. Gül, güzelin yüzü olduğunda, sümbül ise güzelin yüzüne dökülen saçtır. Saç, kulağın arkasında yer alır. Sümbülün ise genellikle kulağın arkasına takıldığı görülür. Sümbül, klasik Türk şiirinde en çok insanın bir parçası olarak ön plana çıkmıştır. Tek başına çiçek anlamıyla kullanımı daha azdır. Bu kullanımlarının dışında sümbül; başörtüsü, kalem, süpürge, zincir vb. eşyalar için de kullanılmıştır.

Sümbül-Saç İlişkisi: Sümbül, beyitlerde genellikle saç ile ilişkilendirilmiştir. Sümbül, şeklinden ve kokusundan dolayı saça benzetilmektedir:

Nihâli kadd-i dilber gibi bâlâ

*Perîşân **sümbüli** zülf-i mutarrâ*

BSŞ¹/89²

“Fidanı, güzelin boyu gibi uzun incedir. Sümbül ise güzelin göz alıcı(hoş) saçları gibi perişandır(dağınıktır).”

¹ BSŞ kısaltması Beyânî'nin Sinop Şehrengizi'nin kısaltılmışıdır.

² Bu çalışmada beyitlerin altında yer alan numaralar incelenen beytin şehrengizdeki numarasıdır.

Klasik Türk edebiyatında sümbül çoğunlukla saç için kullanılmaktadır. Yukarıdaki beyitte de sümbülün perişanlığı ile saçın perişan yani dağınık görünümü arasında bir ilişki kurulmuştur. “Sümbül dağınık ve kıvrımlı oluşundan dolayı saça benzetilmiştir. Sümbülün çok çiçekli bir bitki oluşu, onun karmaşık görünmesine neden olur. Saç ve sümbül dağınık ve karmaşık olmalarından dolayı perişandırlar.” (Karaman, 2012).

*Yüzi gül saçları **sümbül** sehî-kad*

Bugün gülzâr-ı hüsn içre ser-âmed

FİŞ³/158

“Yüzü gül, saçları sümbül, fidan boylu güzel, güzellik bahçesinde (ki güzeller arasında) başı çekmektedir.”

Beyitte şair, güzelin tasvirini yaparken saç için sümbül çiçeğini kullanmayı tercih etmiştir. Beyitte saçın, kokusu ve şekli itibarıyla sümbülü andırmasına değinilmiştir. Çünkü saç sümbül gibi güzel kokmaktadır. Aynı zamanda sümbül gibi perişandır. “Güzellerin tasvirinde şair, sümbülü gül ile kullanır. Bunun nedeni sümbüle benzetilen saçların güle benzeyen yüz üzerine dökülmesidir.” (Karaman, 2012).

*Perîşân-hâl olup gül üzre **sümbül***

Bezenmiş levha-i kâfura fülful

FİŞ/170

“Sümbül (saçlar), gül (yanak) üstüne dağılmış, kâfur levha (gerdan) karabiber (gibi olan ben)lerle bezenmiş.”

Fakîrî, beyitlerinde genellikle sümbül ile gülü birlikte kullanmaya özen göstermiştir. Sümbülü güzelin saçını anlatmak için kullanmıştır. Gülü de ona yardımcı bir güzellik unsuru olan yüz için kullanmıştır. Beyitte şair, güzelin tasvirini yaparken Azîzî’de de görüldüğü gibi çiçek-koku-güzellik unsurları arasında da bir ilişki kurmuştur. Bu beyitte özetle saçların yüz üzerine dökülmesi anlatılmak istenmiştir.

³ FİŞ kısaltması Fakîrî’nin İstanbul Şehrengizi’nin kısaltılmışıdır.

Biri Küçük Nisâ bir şûh u şengül

*Saçı **sümbül** beni fülful yüzi gül*

AIŞ⁴/162

“Güzellerden Küçük Nisâ, saçı sümbül, beni fülful, yüzü gül olan neşeli ve güler yüzlü bir güzeldir.”

Beyitte şair, Fakîrî gibi sümbül ve gülü birlikte kullanmış, güzelin güzellik unsuru olan saçın güzelin yüzünün üzerine döküldüğünü anlatmıştır. Saçın yüz üzerindeki dağılımını sümbülün dağınıklığı ile ilişkilendirmiştir.

*Perîşânlık koma **sümbüllerine***

Erişdirme yavuz yel güllerine

UYŞ⁵/55

“Sümbüllerini perişan hâle getirme (saçlarını dağıtma)! Sert rüzgârı güllerine (gül yanaklarına) eriştirme.”

Şair, beyitte sümbül ile saçı kastetmiştir. Saç dağınık ve karmaşıktır. Sümbül de çok çiçekli bir bitki olduğundan dolayı karmaşıktır. Bu sebeple her ikisi de perişan görünmektedir. Şair, sert rüzgârın güzelin saçını dağıtmamasını ve sevgilinin gül yanaklarına zülflerin temas edip perde olmamasını, yani yanakların güzelliğini gölgelememesini dilemektedir.

*Nev-resîde gülsin iy saçları **sümbül** serv-kad*

Solmamaklık ister isen saklağıl iy yâr 'ahd

KİVŞ⁶/256

⁴ AIŞ kısaltması Azîzî'nin İstanbul Şehrengizi'nin kısaltılmışıdır.

⁵ UYŞ kısaltması Usûlî'nin Yenice Şehrengizi'nin kısaltılmışıdır.

⁶ KİVŞ kısaltması Kâtib Davud'un İstanbul ve Vize Şehrengizi'nin kısaltılmışıdır.

“Ey servi boylu, sümbül saçlı sevgili! Sen taze bir gülsün. Ey yâr! Solmak istemiyorsan vefalı ol.”

Beyitte sümbül, güzelin saçları için kullanılmıştır. Saçları için kullanılmasının en büyük nedeni kokusu ve dağınıklığıdır.

Yasemin: Çok yoğun kokusu olan bir çiçektir. Bu sebeple daha çok koku üretiminde kullanılır. Renk olarak genellikle beyaz renklidir. Ancak sarı, mor, pembe renginin olduğu da bilinmektedir. Klasik Türk edebiyatında yasemin, beyazlığı ile ön plana çıkmaktadır. Daha çok sevgilinin yüzü, yanağı, teni ile ilişkilendirilir. Yasemin sadece sevgili için kullanılmamıştır. Doğal ve kozmik öğeler (yıldız, güneş vb.) ile eşyalar (elbise, kefen, varak, sayfa vb.) için de kullanılmıştır.

Yasemin-Yüz İlişkisi: Yasemin çiçeği yukarıda da zikredildiği üzere beyaz renkli bir çiçektir. Yüz de beyazdır. Bu sebeple yasemin beyitlerde çoğu zaman güzelin yüzü ile ilişkili olarak kullanılır.

Meh-i burc-ı vefâ [vü] vech-i hüsnüdür

Semen-sîmâ vü bir sîmîn-bedendür

BSS/203

“O güzel, yasemin yüzlü ve beyaz tenlidir; vefa burcunun ayıdır ve güzel yüzlüdür.”

Şair, bu beyitte sevgilinin yüzünün beyazlığını anlatmak için yasemini kullanmıştır. Aynı zamanda sevgilinin yüzünün beyazlığının yanında beyaz tenli olmasına da değinmiştir. Burada şair, yasemin ve beyaz renk arasında bir uyumluluk oluşturmuştur.

Semen-sîmâ güzel gonçe-dehendür

Gül-i ra'nâleyin nâzük-bedendür

AIŞ/91

“Güzel; yasemin yüzlü, gonca ağızlı ve hoş görünümlü bir gül gibi nazik bedenlidir.”

Semen sîmâlular nâzük bedenler

Ölüler tâzeler şîrîn sühanlar

KİVŞ/54

“Semen simalılar, nazik bedenler, şirin sözler ölüleri diriltmeye muktedirdir.”

İncelemiş olduğumuz beyitlerde şair yasemin yüz ilişkisine değinmiştir. Yasemin, beyitlerde rengi dolayısıyla daha çok ön plana çıkmaktadır. Bu beyitte de şair, güzelin yüzünün beyazlığını anlatmak için yasemin çiçeğinden yararlanmıştır.

Yasemin-Göğüs İlişkisi: Göğüs âşığın başını yaslamak, huzur bulmak istediği bir yerdir. Beyazlığı ile ön plana çıkmaktadır. Yasemin de beyaz ve yoğun kokulu bir çiçektir. Kokusuyla âşıkları peşinden sürükler.

*Birisi Penbe ‘Aynı bir **semen-ber***

Teni mânend-i penbe nâzük ü ter

AİŞ/69

“Güzellerden Penbe ‘Aynı beyaz göğüslüdür. O güzelin teni; pamuk gibi yumuşak ve tazedir.”

Şair, bu beyitte Penbe ‘Aynı isimli güzeli övmektedir. Güzelin göğsünün beyazlığını anlatmak için yasemin çiçeğini kullanmıştır. Yasemin beyazlığı ile ünlü bir çiçektir. Genellikle beyitlerde göğüsle birlikte kullanılmaktadır. Beyitte pembe renk adı olarak kullanılmamıştır. Pembe, pamuk anlamıyla beyte konu olmuştur. Şair, pamuğu güzelin göğsünün yumuşaklığıyla ilişkilendirmiştir.

*Biri ‘attârlarda bir **semenber***

Beni fülfüldür anun zülfi ‘anber

FİŞ/254

“Yasemin göğüslü güzellerden biri attardır. Onun, beni fülfüldür, saçları amber kokuludur.”

Beyitte şair, yasemin göğüs ilişkisine değinmiştir, yaseminin beyaz olmasından yararlanarak güzelin beyaz göğüslü olmasını anlatmıştır. Aynı zamanda şair, yasemin çiçeği ile aktarlık mesleği arasında bir ilişki oluşturmuştur. Aktar, şifalı bitkiler satan kişidir. Yasemin çiçeği de bazı hastalıkların tedavisinde kullanılan şifalı bir bitkidir. Yaseminin de aktarın da işi şifa dağıtmaktır.

Yasemin-Yanak İlişkisi: Yasemin, klasik Türk edebiyatında daha çok beyaz renkli olmasından dolayı beyitlerde kullanılır. Beyaz renkli olması sebebiyle kullanıldığı bir diğer alan da yanaktır:

Birisi de Velizâde Hasandur

*Boyu serv yanağı **yasemendür***

HSS⁷/264

“Güzellerden birisi de Velizâde Hasan’dır. O servi boylu, yasemin yanaklıdır.”

Beyitte güzelin yanağı yasemin çiçeğine benzetilmiştir. Yasemin beyaz renkli bir çiçektir. Beyaz renkli oluşundan dolayı yasemin çiçeği güzelin yanağıyla birlikte kullanılmıştır.

Yasemin-Ten İlişkisi: Ten kokusu, güzeli hatırlatması sebebiyle âşıklar için önemlidir. Yasemin tam bu noktada ortaya çıkan bir çiçektir. Çünkü çevresindeki herkesi kokusuyla büyüler ve sarhoş eder. Tenin bir diğer özelliği de beyazlığıdır. Beyazlık; ten ve yasemin arasında güçlü bir ilişki oluşturur.

*Ol **semen**-ten yüzi gül kâmeti tûbâ mıdur ol*

Ya İrem gülşeninün gonca-i handâni mıdur

KİVŞ/606

“O; yasemin tenli, gül yüzlü tuba boylu güzel midir ya da İrem gül bahçesinin gülen goncası mıdır?”

Beyitte güzelin teni yasemin çiçeğine benzetilmiştir. Dolayısıyla güzelin teni beyazdır.

⁷ HSS kısaltması Hâdî’nin Seray Şehrengizi’nin kısaltılmışıdır.

Lâle: Sembol bir çiçektir. Türkiye'yi temsil eder. Farklı renkleri olan bir çiçektir. Her renginin de farklı bir anlamı vardır. Örneğin kırmızı lâle sevilen kişilere verilir, pembe lâle Anneler Günü'nde verilir, sarı lâle hastalara verilir. Klasik Türk şiirinde bizim için önemli olan rengi ise kırmızıdır. Lâle kırmızı renginden dolayı daha çok dudak ve yanak için kullanılır. Lâle, klasik Türk edebiyatında şahıslar (sevgili, güzel, hizmetçi, peri vb.), doğal ve kozmik öğeler (güneş, ateş, hayvanlar, yıldız vb.), uzuvlar (yanak, yüz, dudak, dil vb.), eşyalar (kadeh, tabak, çanak vb.) ve soyut kavramlar(cennet, mahşer, ayrılık vb.) için kullanılmıştır.

Lâlenin, ortasında yalnız duran bir sapı vardır. Bu sapından dolayı lâleni bir ayağı olduğu düşünülür. Lâlenin bir diğer özelliği ise dikensiz oluşudur. Özellikle Necâti Beğ, lâlenin bu özelliğiyle incitmeyeceğini düşünür ve beyitlerde gül kullanmaktansa lâle kullanmayı tercih eder. Çoğu çiçeğin kokusu varken lâle kokusu olmayan bir çiçektir. Bu nedenle kokulu çiçekler varken özellikle de gül varken şairler lâleyi kullanmayı çok tercih etmezler. (Kartal, 1997).

Lâle-Yanak İlişkisi: Güzelliğin simgelerinden biri de al yanaktır. Güzelin al al ya da pembe pembe olan yanakları edebiyatımızda lâle ile ilişkilendirilmiştir:

Yanağı lâle-i gül-gûn olupdur

Dehânı gonçe-i mehzûn olupdur

AİŞ/128

“Güzelin yanağı gül renkli (pembe) lâle, ağzı ise düzgün/orantılı gonca olmuştur.”

Klasik Türk edebiyatında lâle daha çok güzelin yanağı ve dudağı için kullanılmıştır. Beyitte şair, lâlenin renginin gül renkli olduğunu ifade etmiştir. Beyitte lâle, güzelin yanağı olarak düşünülmüştür. Bu durumda beyitteki güzelin yanakları gül renklidir.

Pür olmuş her tarafda lâle-hadler

Salınur gûşe gûşe serv-kadler

FİŞ/130

“Lâle yanaklılar her tarafı doldurmuş, servi boylular ise her köşe başında salınmaktadır.”

Beyitte yanak, lâleye benzetilmiştir. Lâleler şekli itibari ile dolu gözükmektedir. Güzellerin yanakları da lâle gibi dolgundur.

Perî-peyker melek-manzarlarından

Sehî-kad lâle-had dil-berlerinden

FİŞ/197

“(Oranın) peri yüzlü, melek çehreli, düzgün boylu, lâle yanaklı güzellerinden ...”

Bu beyitte şair, şehrin ser-âmedi saydığı güzelini tasvir etmektedir. Onu peri yüzlü meleğe benzetmektedir. Fidan boylu, lâle yanaklı olduğunu söylemektedir. Klasik Türk edebiyatında güzelin yanağı şeklinden ve dolgun gözükmekten dolayı lâleye benzetilmiştir. Şehrin ser-âmedi olan güzeli de dolgun yanaklı bir güzeldir.

Gonca: Sözlüklerde genel olarak gonca, açılmamış çiçek anlamına gelmektedir. Gülün açılmamış şeklidir. Gonca küçük bir çiçektir. Edebiyatımızda goncanın daha çok ağız yerine kullanıldığı görülür. Bülbül, âşık; gül ise sevgilidir. Bülbül, goncayı gördüğünde üzülür, çünkü sevdiği güzel kendini gizler. Gonca açılıp gül olduğunda ise güzel, konuşmaya başlar, kendini gösterir. Âşık yani bülbül mutlu olur.

Gonca-Ağız İlişkisi: Goncanın kapalı ve küçük olmasından dolayı şehrengizlerde ağız ile ilişkilendirildiği görülür. Gonca kapalıyken konuşmayan, sırlarını anlatmayan bir ağız gibidir. Gonca açılmaya başladığında sırlarını açığa çıkaran, ortaya döken, kimi zaman gülen bir ağza dönüşür.

Semen-sîmâ güzel gonçe-dehendür

Gül-i ra'nâleyin nâzük-bedendür

AIŞ/91

“Güzel; yasemin yüzlü, gonca ağızlı ve hoş görünümlü bir gül gibi nazik bedenlidir.”

Yanağı lâle-i gül-gûn olupdur

Dehânı gonçe-i mevzûn olupdur

AIŞ/128

“Güzelin yanağı gül renkli (pembe) lâle, ağız ise düzgün/orantılı gonca olmuştur.”

Açılmamış gonca, güzelin ağzının kapalılığını ifade etmektedir. Bu beyitlerde şair, güzelin ağzının kapalı iken orantılı, düzgün görünümünü gonca ile ifade etmiştir.

Kimi bülbül gibi eyler tekellüm

*Kimisi **gonçeveş** eyler tebessüm*

FİŞ/131

“Kimisi bülbül gibi konuşur. Kimisi gonca gibi tebessüm eder.”

Beyitte güzelin ağzı, açmaya başlayan goncaya benzetilmiştir. Beyitte şair bazı güzellerin gonca gibi tebessüm ettiğini bazılarının ise bülbül gibi konuştuğunu söylemektedir.

Bülbül-i şûrîdenün hâlin açılmış gül bilür

***Gonca-i handân** imişsin şimdi bildüm ben seni*

KİVŞ/125

“Âşık bülbülün hâlini açılmış gül bilir. Gülen goncaymışsın, ben seni şimdi bildim.”

Beyitte şair, güzelin ağzını açılmaya başlamış goncaya benzetmiştir.

Gonca-Dudak İlişkisi: Gonca kapalı olmasından dolayı ağza benzetildiği gibi bazen de dudak için kullanılır.

Muyu Bâlî biri bir bî-bedeldür

*Lebi **gonca** beli ince güzeldür*

HBŞ⁸/156

“Güzellerden biri Muyu Bâlî’dir; onun yerini kimse tutamaz. Dudakları gonca, beli ince bir güzeldir.”

Beyitte şair, güzelin dudaklarını goncaya benzetmiştir. Güzellerin dudakları da gonca gibi mühürlüdür, açılmaz. İçi sırlar ile doludur.

⁸ HBŞ kısaltması Hayretî’nin Belgrad Şehrengizi’nin kısaltılmışıdır.

Gonca-Güzel İlişkisi: Güzeller nazlıdır. Kendilerini âşıklarından gizlerler. Âşıklarla konuşmazlar. Gonca da kendini gizler, dışarıdan gelen her şeye kapalıdır. Bu sebeple gonca ile güzeller arasında sıkı bir ilişki vardır.

*Cihân gülzârı içre **goncalardır***

Dil-i dîvâneme eğlencelerdir

UYŞ/55

“(Güzeller,) dünya gül bahçesinin içindeki goncalardır. Deli gönlümün eğlenceleridir.”

Şair, güzelleri gül bahçesindeki goncaya benzetmiştir. Gonca açılmamış taze güldür. Güzeller de taze, açılmamış gül olarak düşünülmüştür. Deli gönlünün onlarla eğlendiğini, onlarda takılıp kaldığını söylemektedir.

Gül: Farklı renkleri olan güzel kokulu bir çiçektir. Çiçekler arasında birinci sırada yer alır. Gül, dini ve efsanevi şahıslar için oldukça fazla kullanılmaktadır. Gül, Hz. Muhammed’in simgesidir. “Hz. İbrahim” ateşe atıldığı zaman ortaya çıkan bahçenin baş tacı olmuştur. Gül için cennet çiçeği ifadesini kullanan insan sayısı da oldukça fazladır. Edebiyatımızda gül-bülbül mazmununun başkahramanıdır. Gül pek çok eserde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Şehrengizlerin sık kullanılan çiçeklerden biridir. Klasik Türk şiirinde gülün kullanım alanını sınırlandırmak da çok zordur. Soyut ve manevî unsurlar, doğal ve kozmik ögeler, şahıslar, uzuvlar ve eşyalar gülün temel kullanım alanlarıdır.

Gül-Beden İlişkisi: Gül, güzel kokusuyla âşıkları büyüler. Güzellerin bedenleri de etrafına güzel kokular yayar. Bu sebeple gül beden için kullanılan bir çiçek olmuştur. Aynı zamanda gülün farklı renkleri bulunmaktadır. İnsan bedeninde de farklı renkler mevcuttur.

Semen-sîmâ güzel gonçe-dehendür

***Gül-i ra'nâleyin** nâzük-bedendür*

AIŞ/91

“Güzel; yasemin yüzlü, gonca ağızlı ve hoş görünümlü bir gül gibi nazik bedenlidir.”

Gül-i ra'na dışı sarı, içi kırmızı olan özel bir güldür. Güzel kokuludur. Beyitte şair, güzelin nazik bedenini gül-i ra'naya benzetmiştir. Güzelin bedeni de gül-i ra'na gibi farklı renklerdedir. Örneğin; güzelin yüzünün beyaz, yanağının pembe olması bedeninde farklı renklerin bulunduğu göstergesidir.

*Ayak üzre turup serv-i **gül**-endâm*

Ele zerrîn kadeh almışdı hâm

FİŞ/83

“Gül endamlı (Gövdesine gül sarılmış) servi (gibi olan güzel), ayakta durarak eline, içerisinde olgunlaşmamış şarap bulunan altın bir kadeh almış.”

Bayte göre, servi boylu ve gül endamlı olan güzel, eline zerrin kadeh yani nergisi almıştır. Nergis, klasik Türk edebiyatında elinden kadehi hiç düşmeyen insanlar için de kullanılmıştır. Beyitteki güzelin bedeni güle benzetilmiştir.

Bahâr oldukça her serv [ü] sanavber

*Lebi gonçe **gül**-i nâzük-bedenler*

FİŞ/140

“Bahar oldukça servi ve çam fıstığı ağacı boylu, gonca dudaklı, gül gibi nazik bedenli güzeller”

Şair, güzellerin bedenini güle benzetmiştir. Güzellerin bedeninin güle benzetilmesinin sebebi bu bedenlerin güzelliği ve kokusudur. Âşığa göre güzellerin bedenleri gül kadar naziktir. Kokusu da gülün kokusunu andırmaktadır.

Gül-Yanak İlişkisi: Gülün en fazla kullanılan rengi kırmızı ve pembedir. Beyitlerde, yanakların üzerindeki allık ve pembelik gül ile ilişkilendirilmiştir.

Birisi Mustafâ bir hoş püserdür

*Yanağı berg-i **gülden** tâze terdür*

HŞŞ/236

“Güzellerden birisi de Mustafa adlı hoş bir çocuktur. Onun yanağı gül yaprağından daha taze ve canlıdır.”

Gül yaprağının üstünde sabahları su damlacıkları oluşur. Bu su damlacıkları yaprağın taze kalmasını sağlar. Aynı zamanda yaprağın teri olarak da düşünülebilir. Güzelin yanağı güldür. Şair, güzelin yanağının gül yaprağından bile daha taze olduğunu söylemektedir. Bu durumda şair, güzelin yanağının gülden daha güzel olduğunu ifade etmiştir.

*Ruh-ı rengîni gerçi **gül gül** olmuş*

Velîkin zülfi Hindû sünbül olmuş

HSŞ/251

“Gerçi renkli yanağı gül gül olmuş. Ama saçları Hindû, sümbül olmuş.”

*Yaraşmış benleriyle hadd **gül gül***

Ruhın gören sanur saçma karanfil

HSŞ/365

“Gül gül olan yanağına benler yakışmış. Yanağını görenler, üzerine karanfil saçıldığını sanır.”

Beyitlerde güzellerin yanakları güle benzetilmiştir. Yanakların güle benzetilmesinin nedeni rengidir. Güzellerin yanakları gül gibi al al olur. Al yanak bir güzellik unsurudur. Yanağın üzerindeki karanfiller ise güzellik unsurlarından benleri tasvir etmek için kullanılmaktadır.

Gül-Yüz İlişkisi: Yüz ve yanak birlikte renk bakımından güle benzetilmiştir. Ancak yüz, beyazlığı sebebiyle öne çıkarken yanak, kırmızılığı ya da pembeliği sebebiyle öne çıkmaktadır. Yani yüz beyaz güldür, yanak ise kırmız ya da pembe güldür.

Biri Küçük Nisâ bir şûh u Şengül

*Saçı sünbül beni fülful yüzi **gül***

AİŞ/162

“Güzellerden Küçük Nisâ; saçı sümbül, beni karabiber, yüzü gül olan neşeli ve güler yüzlü bir güzeldir.”

*Okusa kürside ‘Aşr ol yüzi **gül***

Öter san âşiyânı içre bülbül

HSŞ/203

“O gül yüzlü güzel, kürsüde ‘Aşir okusa sanki bülbül, yuvasında öter sanırsın.”

Güzellerün biri Halvâcı İslâm

*Lebi şekker yüzi **gül** çeşmi bâdâm*

HSŞ/430

“Güzellerden biri, Halvâcı İslâm’dır. Onun dudağı şeker, yüzü gül, gözleri bademdir.”

*Yüzi **gül** sözi şîrîn serv-i bâlâ*

Nice zîbâ yaratmış Hak te’âlâ

KİVŞ/269

“Yüzü gül, sözü tatlı, servi boylu... Hak Te’âlâ çok güzel yaratmış.”

Klasik Türk edebiyatında gül çoğunlukla yüz ile ilişkilendirilmiştir. Kimi zaman gül yüze benzetilir. Kimi zaman da yüz güle benzetilmektedir. İncelemiş olduğumuz beyitlerde yüz, şeklinden dolayı güle benzetilmiştir.

Gül-Renk İlişkisi: Gül beyitlerde kırmızı, pembe, sarı ve beyaz renkleriyle ön plana çıkmaktadır. Rengine göre kullanım alanı da değişmektedir. Bazen ise çok renkli oluşuyla gül-i ra’nâ olarak karşımıza çıkar.

Semen-sîmâ güzel gonçe-dehendür

***Gül-i ra’nâleyin** nâzük-bedendür*

AİŞ/91

“Güzel; yasemin yüzlü, gonca ağızlı ve hoş görünümlü bir gül gibi nazik bedenlidir.”

Gül-i ra’na dışı sarı içi kırmızı olan özel bir güldür. Güzel kokuludur. Beyitte şair, gül-i ra’na ile güzelin nazik bedeninin renginin ve kokusunun güzelliğini ifade etmiştir.

‘Aceb mi hüsnile olursa meşhûr

*Bir ak **güldür** cihân bâğında ol hûr*

AİŞ/172

“O huri dünya bağında bir ak güldür. Güzelliğiyle cihanda meşhur olsa(buna) şaşılır mı?”

Beyitte tasviri yapılan güzelin adı Ak ‘Âlem’dir. Şair, güzelin tasvirini yaparken onu adı gibi ak bir güle benzetmiştir. Ak gül güzelin saflığının ve temizliğinin ifadesi olarak kullanılmıştır.

Güzel Olarak Gül: Gül denildiğinde ilk akla gelen gül-bülbül mazmunudur. Gül, güzel için kullanılırken bülbül, âşık için kullanılır. Bülbül gülü görmek için bekler. Gülün açılması bülbüle mutluluk verir.

Seher tûtî vü kumrî çok senâlar

*İder ol **gül** için bülbül du’âlar*

KİVŞ/172

“Seher vakti dudu kuşu ve kumru, o gülü çokça methederler. O gül için bülbül de duâlar eder.”

Beyitte şair; dudu kuşu ve kumru sabah gülü methederken, bülbülün de aşkından dolayı gül için duâ ettiğini söylemektedir.

*Nev-resîde **gülsin** iy saçları sünbül serv-kad*

Solmamaklık ister isen saklagıl iy yâr ‘ahd

KİVŞ/256

“Ey servi boylu, sümbül saçlı sevgili! Sen taze bir gülsün. Ey yâr! Solmak istemiyorsan vefalı ol ve sözünde dur.”

Şair, güzeli yeni yetişmiş bir güle benzetmektedir. Yani güzel, daha yeni yetişmeye başlamış bir gençtir.

Gelincik: Dışı kırmızı, ortası siyah olan bir çiçektir. Şakâyık-ı Nu'mâniye yani gelincik lâlesi (yaban lâlesi) olarak bilinir. Gelincik kendini gösterdikten yani açıldıktan sonra yaprakları dağılmış bir hâl alır, perişan görünür. Çiçeğin ortasındaki siyahlığın ise sevgilinin yanağını kışkandığı için oluştuğu bilinmektedir. Bu siyahlık bir yaradır.

Gelincik-Yanak İlişkisi: Gelinciğin yapraklarındaki kırmızılık yanağın kırmızılığıdır. Ortasındaki siyahlık ise güzelin yanağını kışkandığı için oluşan bir yaradır. Beyitlerde gelinciğin yer yer bu şekilde karşımıza çıktığı görülür. Gelinciğin bir diğer ismi de şakayık lâlesidir.

Saçı dil bâğınun zülf-i nigârı

Gelincik çiçeğidür san 'izârı

ÂİŞ/73

“Güzelin saçı, âşığın gönül bağının resmedilmiş/güzel saçdır. Güzelin yanağı da sanki gelincik çiçeği gibidir.”

Beyitteki güzelin yanağının rengi kırmızıdır. Bu nedenle gelincik lâlesine benzetilmiştir. Güzelin yanağı o kadar çok kırmızıdır ki gelincik lâlesi bile onun yanında solgun kalmaktadır.

Bahûr-ı Meryem: Bu çiçek, “Meryemana” karşılığı ile sözlüklerde ve halk arasında kullanılmaktadır. “Rivayetlere göre Hz. Meryem, İsa Peygamber'i dünyaya getirirken çok güçlük çekmiştir. Hz. Meryem bir eliyle bu çiçeğe tutunup ondan yardım istemiştir. Çiçek bir anda el şekline dönüşmüştür. Bugünden sonra ebeler doğumların kolay bir şekilde gerçekleşmesi için yanlarında bu çiçeği bulundurmıştır.” (Pala, 2015).

Güzellik deyrinün 'İsî-demidür

Siyeh zülfi bahûr-ı Meryem'idür

AİŞ/80

“(O güzel) Güzellik kilisesinin İsa nefeslisidir. Onun siyah saçları da (bu kilisenin) bahûr-ı Meryem çiçeğidir.”

Beyitte Bahûr-ı Meryem çiçeği iki farklı şekilde kullanılmıştır. İlk kullanımı şu şekildedir: Bahûr-ı meryem çiçeği Hz. İsa Peygamber’i ve Hz. Meryem’i çağrıştırmaktadır. Beyitte bu sebeple çiçekle birlikte Hz. İsa peygamber de geçmektedir. Anlatılanlara göre bu çiçeğin oluşması şu şekildedir: Hz. Meryem, Hz. İsa Peygamber’i dünyaya getirirken çok sıkıntı çekmiş ve bir çiçeği tutmuştur. Çiçek bir anda el olmuştur. Bu sebeple bu çiçek Meryemana eli olarak bilinmektedir. İkinci kullanımı şu şekildedir: İncelemiş olduğumuz beyitte bahûr-ı meryem çiçeği güzelin siyah saçı ile ilişkilendirilmiştir. Çiçeğin ortasında bulunan tohum siyahtır. Şair, bu siyahlığı saç olarak nitelendirmiştir. Güzelin saçı kokusundan dolayı âşıkla etkiler. Bahûr-ı Meryem çiçeği de kokusu ile ünlüdür. Çiçeğin ortasındaki tohumdan yukarıya çiçeğin güzel kokusu yayılır. Beyitte bu koku güzelin saçının kokusu olarak geçmektedir. (Pala, 2015).

Karanfil: Farklı renkleri olan güzel kokulu bir çiçektir. Bir senede iki defa açtığı bilinmektedir. Her bir karanfilin anlamı farklıdır. Kırmızı karanfil daha çok aşkı sembolize ederken pembe karanfil duygusallık ifade eder. Edebiyatımızda nokta nokta oluşundan dolayı benle ilişkilendirilmektedir. Karanfilin, nokta nokta oluşu sadece ben için değil, gökyüzünde yıldızların nokta nokta şeklinde konumlanmasıyla da beyitlere konu olmaktadır. Karanfil, klasik Türk edebiyatında sadece çiçek olarak değil aynı zamanda bir baharat olarak da kullanılmaktadır. Daha çok sevgilinin uzuvları için kullanılan karanfil, âşıklar için de kullanılmıştır.

Karanfil-Ben İlişkisi: Karanfilin kurutulmuş hâli tane tanedir. Güzelin yüzündeki güzellik unsuru olan ben de tane tanedir. Bu sebeple şairler, ben ve karanfili çoğu zaman benzetme sanatına konu etmişlerdir.

Yaraşmış benleriyle hadd gül gül

*Ruhın gören sanur saçma **karanfil***

HŞŞ/365

“Gül gül olan yanağına benler yakışmış. Yanağını görenler, üzerine karanfil saçılmış sanır.”

Beyitte güzelin yanağının üzerindeki benler karanfil olarak düşünülmüştür. Karanfilin kurutulmuşu ben gibidir. Güzelin gül yanağına benlerin dağılmış olmasını şair, karanfil saçılmış şeklinde yorumlamıştır

Nilüfer: Farklı renkleri olan bir çiçektir. Beyaz nilüfer masumiyeti anlatırken mavi nilüfer bilgiyi temsil eder. Çoğu çiçek karada yetişirken nilüfer, suyun içerisinde yetişir. Bu yönüyle diğer çiçeklerden farklılık göstermektedir. Nilüfer, hep gıpta edilen bir çiçektir. Çünkü hep suda tek başına yaşamayı tercih etmiştir. Edebiyatımızda daha çok güzellerin yanağı, dudağı, yüzü için kullanılır. Klasik Türk edebiyatında âşıklar için ve kozmik öğelerden güneş, ay, yıldız için kullanıldığı beyitler de vardır.

Nilüfer-Tazelik İlişkisi: Nilüfer suda olmasından dolayı hiç solmayan sürekli taze kalan bir çiçektir. Güzelin genç olması da tazeliği ifade etmektedir. Nilüfer ve güzel arasında, tazeliklerinden dolayı beyitlerde bir ilişki kurulmuştur.

Gine nilüfer-i ter bitdi suda

Çiçekler kalmadı hergiz bu suda

KİVŞ/404

“Yine suda taze nilüfer bitti/yetişti. Bu suda başka hiçbir çiçek kalmadı.”

Nilüfer çiçeği güzel bir çiçektir. Onu diğer çiçekler kıskanmaktadır. O özel bir çiçektir. Onun olduğu yerde başka çiçek yoktur. Yani tek güzeldir. Güzeller nilüferin kıskanılacak kadar güzel ve taze olmasından dolayı nilüfere benzetilir.

Nilüfer-Mizaç İlişkisi: Nilüfer, hâl ehli bir çiçektir. Bu sebeple hoş ve güzel mizaçlı bir çiçektir. Dolayısıyla güzellerin hoş ve güzel mizaçlı olmaları nilüfer ile ilişkilendirilmiştir.

Şarâbı ergavânîden benefşe şerbetindendir

Mizâcı hoş güzel tutar şarâbı tâze nilüfer

KİVŞ/408

“O güzelin şarabı erguvandan şerbeti menekşedendir. (Güzelin,) Mizacı hoş ve güzel tutan şarabı da taze nilüfer (den)dir.”

Erguvan: Kırmızı ve mor, eflatun renkli bir çiçektir. Edebiyatımızda özellikle de şehrengizlerde daha çok kırmızı ya da eflatun rengiyle ön plana çıkmaktadır. Kırmızı ya da

eflatun görünüşüyle şarabı andırır. “Erguvanın kırmızıya yakın bir rengi vardır. Erguvan şarabı, soğuk olması münasebetiyle sarhoşları kendine getirmektedir.” (Keleş, 2014).

Erguvan-Şarap (Ferahlık) İlişkisi: Erguvan çiçeği soğuk olmasından dolayı ferahlık verme özelliğine sahiptir. Güzelin aşkından sarhoş olan âşıklara da bu çiçek ferahlık vermektedir.

Şarâbı ergavânîden benefşe şerbetindendür

Mizâcı hoş güzel tutar şarâbı tâze nilûfer

KİVŞ/408

“O güzelin şarabı erguvandan şerbeti menekşedendir. Nilüfer mizaçlı, hoş görünümlü o güzel taze şarabı tutar, sunar.”

Beyitte güzeller, güzellikleriyle erguvana benzetilmiştir. Güzeller, güzellikleriyle âşıkları sarhoş ederler. Ferahlık verme özelliğinden dolayı güzeller, güzellikleriyle erguvana benzetilir. Erguvan çiçeği ferahlık vermesi ve kırmızıya yakın bir çiçek olmasından dolayı beyitlerde şarapla birlikte kullanılmaktadır.

Menekşe: Bu çiçek baharın gelişinin simgesidir. Bahar geldiğinde kokusu ve rengiyle çevreyi süslemektedir. Edebiyatımızda “benefşe” şeklinde kullanıldığı da görülmektedir. Menekşe, ilkbahar mevsiminde zor şartlarda yetişen bir çiçektir. Kısa boylu, yaprakları yere bakan bir çiçektir. Dini şahsiyetler için de kullanılmıştır. Hz.Mûsâ, Hz.Îsâ peygamber için kullanılmıştır. “Menekşenin kokusu misk kokusunu andırır. Güzelin beni ve ayva tüyü için kullanılır.” (Pala, 2015).

Şarâbı ergavânîden benefşe şerbetindendür

Mizâcı hoş güzel tutar şarâbı tâze nilûfer

KİVŞ/408

“O güzelin şarabı erguvandan şerbeti menekşedendir. Nilüfer mizaçlı, hoş görünümlü o güzel taze şarabı tutar, sunar.”

Menekşe çeşitli renkleri olan güzel bir çiçektir. Kokusu ile ünlüdür. Şerbet de kokusu çok güzel olan bir içecektir. İçenleri kendinden geçirmektedir. Güzellerin kokusu da âşıklar için etkileyicidir. Güzellerin kokusunu duyan âşıklar da kendinden geçer. Güzeller, âşıkları kendinden geçirdiği için menekşe şerbetine benzetilmiştir.

Reyhan: Sözlüklerde ismi “fesleğen” olarak geçer. Kokusu etkileyici olan bir çiçektir. Edebiyatımızda güzelin saç ve ayva tüyleri için kullanılır. Kokusundan dolayı saç için kullanılırken tohumunun küçük küçük oluşu sebebiyle ayva tüyleri için kullanılır.

Reyhan-Ayva Tüyü İlişkisi: Reyhan güzel kokulu taze bir çiçektir. Güzelin yüzündeki ayva tüyü de tazedir. Ayva tüyü güzellerin yüzünü süslemesinden dolayı şehrengizlerde reyhana benzetilmiştir.

Sabâ gördi yüzini oldı hayrân

*Yüzin zeyn eylemiş sünbülle **reyhân***

KİVŞ/482

“O güzelin yüzünü sümbül ve reyhan süslemiş. Saba rüzgârı onun yüzünü gördüğünde hayran olmuş.”

Reyhan, beyitte güzelin yüzünü süsleyen bir süs olarak işlenmiştir. Reyhan bu beyitte ayva tüyleri için kullanılmıştır. Reyhan devamlı taze yaprakları olan bir çiçektir. Bu sebeple tazeliği yönüyle güzelin ayva tüyleri reyhana benzetilmiştir. Bu beyitte aynı zamanda sümbül de saç için kullanılmıştır.

Reyhan-Saç İlişkisi: Güzeller yürüdüklerinde saçları salınır. Saçların güzel kokusu etrafa yayılır. Reyhan çiçeğinin ve güzellerin saçlarının ortak özelliği güzel kokulu olmalarıdır. Beyitlerde de saç konu olduğunda reyhan güzel kokusu ile yerini almaktadır.

Görüp zülfini sünbül oldı hayrân

*Saçın yolardı şeb-bûy ile **reyhân***

KİVŞ/622

“Güzelin saçını gören sümbül, hayran oldu. Şebboy ve reyhan saçlarını yoldu.”

Reyhan tazeliğinden, kokusundan ve şeklinden dolayı beyitlerde güzelin saçına benzetilir. Ancak güzelin saçı o kadar güzeldir ki onun güzelliğinin karşısında reyhan ve şebboy saçlarını yolar.

Şebboy: Farklı renkleri olan bir çiçektir. Kırmızı, turuncu, pembe, sarı, beyaz ya da mor renkte şebboylar vardır. En çok beyaz rengi yaygındır. Diğer çiçeklere nazaran beyitlerde daha az ön plana çıkmıştır. Onu diğer çiçeklerden ayıran önemli özellik gece açmasıdır. Bu sebeple âşıklarla ilişkilendirilir. Çünkü geceleri âşıklar, sevgililerini düşünür ve uyumazlar. Yani âşıklar da şebboy gibi geceleri uyanıktır. “Şiirlerde şebboy sarı renkli oluşu sebebiyle görünüşü itibarıyla saçı andırmaktadır.” (Keleş, 2014).

Görüp zülfini sümbül oldı hayrân

*Saçın yolardı **şeb-bûy** ile reyhân*

KİVŞ/622

“Güzelin saçını gören sümbül hayran oldu. Şebboy ve reyhan saçlarını yoldu.”

Şebboy renginden ve kokusundan dolayı güzelin saçıdır. Ancak beyitte ele alınan güzelin saçı ondan üstündür. Bu yüzden şebboy, reyhanla birlikte saçını yolmaktadır.

2.2. Çiçeklerin Bahar ve Mekân Tasvirinde Kullanılması

İncelemiş olduğumuz yedi şehrengizde çiçeklerin yoğun bir şekilde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Şehrengizlerde şairler tek bir bölümde ya da tek bir beyitte çiçekleri kullanmamıştır. Şairler, çiçekleri şehrengizin geneline yaymıştır. Münâcât, Hasb-i Hâl, Sebeb-i Te'lîf, Der-Medh-i Pâdşâh, Bahar Tasviri, Hâtîme gibi bölümlerde çiçekler kullanılmıştır. Çiçekler aynı zamanda mekânların tasvirinde de kullanılmıştır. Bazen bir bahçe bezen bir cami bazen de bir kaleyi anlatırken kullanılmıştır.

*Dem-â-dem hey'et-i **nergis** ider âh*

Çenâr el kaldurup dir Allâh Allâh

FİŞ/48

“Nergis heyeti/topluluğu, şekliyle daima ah eder. Çınar ellerini duâya kaldırıp Allah Allah der.”

Bu beyit Kanuni Sultan Süleyman'ın övüldüğü bölümdeki bir beyittir. Nergisin yaprakları hep açıktır. Bu onun uyumadan ayakta durduğunu gösterir. Bir de nergisin çiçeği biraz aşağıya doğru eğiktir. Beyitte bütün bu özellikleriyle nergise, kulluk görevini yapmak için daima ayakta olan bir insan kimliği kazandırılmıştır. Aynı zamanda çınar da elini kaldırıp Allah Allah demektedir.

*Açup **güller** bu bezme cân kulağın*

*Eline almışdı **lâle** ayağın*

FİŞ/84

“Güller can kulağıyla meclisi dinlemeye koyulmuş, lâle eline kadehini almıştı.”

Beyitte şair bahar tasviri ile çiçeklerin özelliklerini tanıtmaya çalışmıştır. Şekil olarak gül, kulağa; lâle de kadehe benzer. Şair, güllerin yapraklarının kulağa benzemesinden yararlanarak bu çiçeğe “kulak vermek/can kulağıyla dinlemek” eylemlerini yüklüyor Aynı zamanda şair bahar tasviriyle birlikte işret meclisi tasviri de yapmıştır. Beyitteki ayak kelimesi kadeh için kullanılmıştır. Bu nedenle mekân için işret meclisi ifadesini kullanabiliriz.

Terâne eyleyüp kumrî vü bülbül

*Perîşân-hâlidî 'aşkıla **sümbül***

FİŞ/86

“Sümbül, aşk sebebiyle perişan hâldeydi. Kumru ve bülbül nağme söylerdi.”

Şair, bahar tasviri ile çiçekleri tanıtmaya devam etmektedir. Sümbül çok çiçekli bir bitki olduğundan dolayı karmaşık, perişan bir biçimde görünür. Kumru ve bülbül de baharın gelişyle birlikte öter yani şarkı söyler.

*Bu **güllerle** gülistân-ı Serây'ı*

İlâ-yevmi'l-kıyâm âbâd eyle

HSS/482

“(Allah’ım!) Seray’ın bahçesini/bahçelerini kıyamet gününe kadar şen ve bayındır eyle.”

Şair, duâ bölümünde Seray’daki güllerin yani güzellerin kıyamet gününe kadar orada kalmalarını ve güzelliklerinin hiç solmamasını ister. Güzelleri gül olarak nitelendirdiği gibi güzellerin bulunduğu Seray’ı da gül bahçesi olarak nitelendirir.

*Yazılmış hurdekârîlerle **güller***

Hatâyî rûmî yapraklar göreler

BSS/138

“Güller, Hatâyî, Rûmî yapraklar sanatkârane yazılmış, görsünler.”

Bu beyit Der-Vasf-ı Câmî’başlıklı bölümden alınmıştır. Şair, bu beyitte caminin duvarlarına/mihrabına/kubbelerine/kemerlerine ince ve sanatkârane bir tarzda yapılan çiçek süslemeleri, motifleri, tezyinatlardan, gül ve yaprak motifli süslemelerden bahsetmiştir.

Ne zîbâ bâğçedür bu bâğ-ı Handek

*Toludur sebz ü **gül ü lâle zambak***

BSS/145

“Bu Hendek Bahçesi ne süslü bahçedir. İçi yeşillikle, gül, lâle ve zambakla doludur.”

Şair bu beyitte Hendek Bahçesi’ni tanıtmaktadır. Şair, beyitte çiçekleri akla ilk gelen anlamları ile işlemiştir. Çiçeklerin Hendek Bahçesi’ni süsleyen, güzelleştiren bitkiler olduklarını anlatmıştır.

*Ya **zambaklar** sūrâhî serv-i sîmîn*

*Ya rengîn **lâlelerdür** câm-ı la’lîn*

BSS/150

“(Meclisteki) sürahi rengiyle ve şekliyle gümüş serviyi ve zambağı andırır, la’l renkli kırmızı kadeh, renkli lâleleri andırır.”

Şair bu beyitte Hendek Bahçesi’nin tasvirine devam etmiştir. Şair, beyitte lâle, câm ve la’l sözcükleri ile lâle-kadeh ilişkisine değinmiştir. Lâle kırmızı rengi ve şekli sebebiyle kadehi andırır. Şair, kırmızı kadehle Hendek Bahçesi’ndeki lâlenin renginin kırmızı olduğunu anlatmak istemiştir. Şair, gümüş servinin ve zambağın sürahi ile olan ilişkisine de değinmiştir. Sürahi, rengi itibarıyla billur, beyaz bir kaptır. Gümüş servi ve zambak da beyaz renklidir. Şair, Hendek Bahçesi’ndeki gümüş servinin ve zambağın beyazlığını, parlaklığını anlatmak için sürahiye kullanmıştır.

Gözin açmağa yokdur iktidârı

*Dahı def idemez **nergis** humârı*

BSS/152

“Nergisin, gözünü açmaya takati yoktur. (Zira) henüz sarhoşluktan ve baş ağrısından kendini toplayamamış bir hâldedir.”

Şair, Hendek Bahçesi’ndeki çiçekleri tanıtmaya devam etmektedir. Beyitte şair nergisin, gözünü açmaya dermanının olmaması ve baygın bir şekilde bakmasıyla mitolojiye telmihte bulunmuştur.

Mitolojideki anlatılanlara göre Narsis adında aşktan haberi olmayan delikanlı varmış. Onu çok seven, üzüntüsünden bitkinleşen kızlar Narsis’i tanrılara söylemişler. Tanrılardan aldığı ceza ile Narsis’in kendi görüntüsünü suda karşısına çıkar ve kendine âşık olur. Bir anda suya dala ve suda boğulur. Bedeni çürür. Bedeninde gözü andıran bir çiçek oluşur. Artık bugünden sonra etrafındaki bütün güzelleri şaşkın şaşkın izler. (Pala, 2015).

*Şükûfeyle müzeyyen **lâle-zârı***

Degül eksik anun her dem bahârı

BSS/174

“O lâle bahçesinin baharı hiçbir zaman eksik değildir (yani bu bahçede her an taze çiçekler görme imkânı vardır) çünkü; (onun) lâle bahçesi çiçeklerle süslüdür.”

Şairin bu beyti şehrengizin Ta'rif-i Bozdepe başlıklı bölümünden alınmıştır. Şair bu beyitte Boztepe tasviri yapmıştır. Boztepe'de her zaman baharın olduğunu söylemiştir. Oradaki lâle bahçesinin çiçeklerle süslü, dolu olduğunu söylemiştir.

2.3. Çiçeklerin Âşıkların Tanıtımında Kullanılması

Klasik Türk edebiyatında çiçekler, sadece güzeller ve onların güzelliği için değil aynı zamanda âşıklar için de kullanılmıştır. Şairler, âşıkların yaşadıklarını çiçeklere benzeterek anlatmışlardır. Çiçeklerin âşıklar için kullanımı çok yaygın değildir; çiçeklerin daha çok güzeller için kullanıldığı dikkat çekmektedir. Sümbül, nergis, gonca, gül âşıklar için en çok kullanılan çiçeklerdir.

Sümbül-Âşık İlişkisi: Âşıklar, güzellerden gelen her şeye razıdır. Güzelin cefa etmesi, naz etmesi âşık için mutluluk kaynağı olur. Sümbül güzellerde kullanıldığı gibi “perişanlık” sıfatıyla karşımıza çıkar. Âşıklar güzellere kavuşmak için hâlden hâle, şekilden şekle girer. Güzeli için her şeyi yapar. Âşığın bu hâli perişanlıkla yani sümbülle ilişkilendirilir.

*Vücûdum bâğı olmuşdı **gül gül***

*Perişân-hâl idüm mânend-i **sümbül***

FİŞ/97

“Vücudumun bahçesi gül gül (yaralarla dolu) olmuştu. Sümbül gibi perişan hâldeydim.”

Âşık, aşk ateşiyle yanıp tutuşmaktadır. Aşk acısı çekmektedir. Bu sebeple perişandır. Âşık, perişanlığını sümbüle benzetmiştir.

Nergis-Âşık İlişkisi: Nergis çiçeği, mitolojiye göre sersem, baygın şekilde bakmasıyla anılır. Aynı zamanda nergis sarı renklidir, yani sararıp solmak şeklinde ifade edilir. Âşıklar güzeli seyredirken kendilerinden geçer ve hiçbir şeyi gözleri görmez; adeta sarhoş bir hâl alırlar. Aşk ateşiyle yanıp tutuşan âşıklar sararıp solar. Bu özelliklerden dolayı nergis çiçeği âşıkların yerine kullanılır.

*Yüzüm **nergis** gibi zerd olmuşdı*

*Yidüğüm içdüğüm **derd** olmuşdı*

FİŞ/99

“Yüzüm nergis gibi sararmıştı. Yediğim içtiğim dert olmuştu.”

Nergis çiçeği baygın, sarhoş, hayran hayran bakışlarıyla âşığa benzetilir. Nergisin sarı renkte olması da âşığın baygın, kendinden geçmiş oluşundan dolayı sararıp solmasıyla ilişkilendirilmiştir.

Gonca-Âşık İlişkisi: Gonca açılmamış taze çiçektir. Ancak açılmaya başladığında üzerindeki kıyafetler parçalanıyormuş gibi bir hâl alır; âşıklar da böyledir. Güzele kavuşamayan âşıklar perişan hâlde kendilerini parçalar, harap olurlar. Bu sebeple gonca bazı beyitlerde âşık ile ilişkilendirilir.

Kılup bülbül gibi feryâd u efgân

*İderdüm **gonçeveş** çâk-i girîbân*

FİŞ/95

“Bülbül gibi feryat ve figan edip gonca gibi yakası yırtık bir âşığım.”

Beyitte âşık aşk acısı ile gama düştüğünü söylemektedir. Âşık, gönlünü açılmamış güle yani goncaya benzetmektedir. Goncanın açılmamış olmasını gönlündeki gama bağlamaktadır. Gonca, kenarlarından hafif açıktır. Âşık, goncanın bu durumunu aşkından perişan olup yakasını paçasını yırtmasına bağlamıştır.

Gül-Âşık İlişkisi: Klasik Türk edebiyatında en fazla kullanılan çiçek güldür. Daha çok güzeller için kullanılır. Âşıklar için kullanımı rengiyle ilişkilidir. Ateşe yaklaştıkça insan vücudu kızarır, kırmızı bir renge dönüşür. Aşk ateşiyle yanıp tutuşan âşıkların vücudu da aşk ateşi arttıkça kırmızılaşır.

*Vücûdum bâğı olmışıdı **gül gül***

*Perîşân-hâl idüm mânend-i **sümbül***

FİŞ/97

“Vücudumun bağı gül gül olmuştu. Sümbül gibi perişan hâldeydim.”

Âşık, aşk ateşiyle yanmaktadır. Bu sebeple vücudunun bahçesinin aşk ateşiyle gül gibi kızardığını söylemektedir.

Sonuç

Çiçek; zarıflığın, narinliğin, güzelliğin simgesidir. Çiçekler şeklinden, renginden, kokusundan, yaprağından ve daha birçok özelliğinden dolayı beyitlere güzellik unsuru olarak konu olmuştur. Özellikle güzellerin vasıflarının anlatımında çiçekler önemli bir rol üstlenmiştir. Çiçekler, şehrengizlerde yaygın olarak kullanılmıştır. İncelemiş olduğumuz şehrengizlerde güzellerin kendilerinin ya da her bir uzvunun ayrı bir çiçeğe konu olduğu görülmüştür. Çiçeklerden en çok gül, lâle, sümbül, yasemin ve gonca şehrengizlerde ön plana çıkmaktadır.

Gül, incelemiş olduğumuz şehrengizlerde daha çok güzelin yüzünü ifade etmek için kullanılmıştır. Gül, rengi dolayısıyla da ön plana çıkmaktadır. Güzellerin bedenleri, yüzleri, yanakları gül renklidir. Beyitlerde gül, kokusu ile de güzellerin bir özelliği olmuştur. Lâle ise dolgunluğundan dolayı daha çok yanak için kullanılmıştır. Sümbül, çok bitkili olduğundan karmaşık görünür. Bu özelliğinden dolayı incelemiş olduğumuz şehrengizlerde daha çok perişanlık kavramı ve saçla birlikte kullanılmıştır. İncelemiş olduğumuz şehrengizlerde mutlaka bir beyitte bile olsa gül ile sümbül birlikte kullanılmıştır. Bu iki çiçeğin kullanıldığı beyitlerde genellikle gül yüz, sümbül saçtır. Şairler güzelin saçlarının yüzüne doğru inerek onu güzelleştirdiğini anlatmak için böyle bir duruma başvurmuşlardır.

Yasemin çiçeğinin ise beyitlerde daha çok beyazlığıyla birlikte kullanıldığı gözlenmiştir. Yasemin çiçeği beyazlığından dolayı güzelin yüzü, göğsü, yanağı ve teni olmuştur. Gonca ise daha çok güzelin ağzı, dudağı olmuştur. Güzellerin ağzının ve dudaklarının kapalılık özelliklerinden dolayı goncaya benzetildiği gözlenmiştir. Şehrengizlerde gonca sadece güzeller için değil âşıklar içinde kullanılan bir çiçektir. Âşıkların aşk acısı ile yakalarını yırtmaları goncanın yavaş yavaş açılışına benzetilmiştir. Nergis çiçeği şehrengizlerde daha çok güzel yerine âşık için kullanılmıştır. Nergisin hayran, sarhoş, baygın bakışları âşığın özelliklerini temsil etmiştir. Sümbülün hem güzel hem de âşığın vafında kullanıldığı gözlenmiştir. Sümbül perişan görünümünden dolayı âşıkların aşk acısından dolayı perişan olmaları ile ilişkilendirilmiştir.

Çiçekler mekânların tasvirinde de çok kullanılmıştır. Özellikle Beyânî'nin şehrengizindeki Hendek Bahçesi'nde çiçekler daha fazla ön plana çıkmaktadır. Şehirlerin tanıtımında, şehirlerin içerisindeki kale, cami gibi güzelliklerin tanıtımında çiçeklerin kullanıldığı gözlenmiştir. İncelemiş olduğumuz şehrengizlerde çiçekler en az Hayretî'nin

şehrengizinde kullanılmıştır. Çiçekler en fazla Beyânî, Fakîrî ve Kâtib Davud'un şehrengizlerinde kullanılmıştır. İncelemiş olduğumuz şehrengizlerden altısında erkek güzeller tanıtılmıştır. Sadece Azîzî'nin şehrengizinde kadın güzeller tanıtılmıştır.

Kaynaklar

Açıl, Berat."Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler". *Fsm İlmî Araştırmalar İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi* 5 (Bahar 2015): 1-28.

Aydemir, Yaşar." Hâdî'nin Seray Şehrengizi". *İlmi Araştırmalar* 12 (2001): 31-56.

Ayvazoğlu, Beşir. *Güller Kitab. İstanbul: Ötüken, 1992.*

Bayram, Yavuz. " Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2/4 (2007): 209-219.

Çavuşoğlu, Mehmed."Hayretî'nin Belgrad Şehr-Engizi". *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 3/2 (Mart 2012): 325-356.

Çetinkaya, Ülkü. "Bir Kadın Şehrengizi: Azîzî'nin İstanbul Şehrengizi". *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 54/1 (2014): 229-268.

Demirel, Şener. "Divan Şiirinde Erguvân". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4/8 (2009): 995-1014.

Gök, Taner."Beyânî'nin Sinop Şehrengizi". *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* 10/8 (2015): 1107-1136.

Gök, Taner."Fakîrî'nin İstanbul Şehrengizi". *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı* 21 (Güz 2015): 233-282.

Gökyay, Orhan Şaik 1990 "Divan Edebiyatında Çiçekler". *Tarih ve Toplum* 76 (Nisan 1990): 3.

İsen, Mustafa.*Usûlî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1990.

Karaman, Gülay. "Perîşân Çiçek Sünbül Ve Klasik Türk Şiirinde İşlenişi". *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2012): 288-319.

Kartal, Ahmet. *Klasik Türk Şiirinde Lâle*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1998.

Kaya, Bayram Ali. "Klâsik Türk Şiirinde Şifâlı Bitkiler Üzerine Bir Deneme". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 15 (İstanbul 2015): 263-314.

Kaya, Hasan."Kâtib Davud'un İstanbul Ve Vize Şehrengizi". *International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic* 10/12 (Yaz 2015):631-686.

Keleş, Reyhan."Gâlib'in Has Bahçesinin Gülleri". *Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (Tdkb)* (Mayıs 2014): 593-611.

Önal, Sevda. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4/2 (2009): 911-927.

Pala, İskender. *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2015.